

ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'362(44:477)

МОВНІ ДИХОТОМІЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ США ТА УКРАЇНИ

Роман Помірко, Ірина Бутова

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)*

Досліджено лексико-семантичний та синтактико-стилістичний простори політичних комунікацій США й України, наведено спільні й відмінні риси у політичному дискурсі обох держав, обґрунтовано важливість адресантно-адресатних відносин між реципієнтами та мовцями, а також роль біполярних міфів у сучасній політичній комунікації.

Ключові слова: політичний дискурс, мовні дихотомії, біполярні мовні опозиції, політичні міфи.

Проблеми **дискурсу** широко висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Століття ХХ ознаменувалося появою таких учених, як Ш. Баллі, М. Бахтін, Е. Бенвеніст, С. Павличко, сучасність представляють Н. Арутюнова, А. Вежбицька, Т. ван Дейк та ін. Російські дослідники Є. Переверзев і Є. Кожемякін аналізують синтаксичні та семантико-стилістичні особливості дискурсу, а також місце в ньому прагматики й дискурсної рефлексії. В Україні цією проблемою займаються Г. Жуковець, О. Зернецька, Н. Кондратенко, Л. Нагорна, К. Серажим, Г. Почепцов, О. Фоменко, А. Худолій та ін. Проблему колективного та особистішого авторства ґрунтовно вивчають науковці як США, так і України. На прискіпливу увагу українських та американських лінгвістів заслуговує й вивчення адресації в політичному повідомленні. Як стверджує Н. Попова, “закодована адресантом інформація відображає його концептуальну картину світу і декодується адресатом відповідно до його власної картини світу” [3, с. 449]. Ю. Сорокін досліджував декодування мовних повідомлень, що, на його думку, утворює процес “ви членування” в них інформації про об’єктивну дійсність, закладену в тексті, що декодується, та виділення ключового змісту для реципієнта [4, с. 96].

Будь-який феномен тексту включає в себе існування автора, мовного повідомлення та адресата. Адресат – це конкретна людина чи аудиторія, до якої звертається мовець. А мовець, на думку А. Баранова й О. Казакевич, – це й аніматор, й автор, і принципал (людина, позиція якої відображена у висловленні) [1, с. 26].

Проте сьогодні трапляється, що автор тексту часто не збігається з мовцем. У радянському офіційному дискурсі політики вживали займенник “ми”, виголошуючи

промову від імені всього колективу. Ця тенденція була властива Й. Сталіну (**“Пристипаючи до роботи, ми знаємо, що шлях наш всіяний тернами...Ми би бажали...”**) та М. Хрущову {**“адже люди десятиліттями звикли думати одне, а ми раптом скажемо, що воно – не таке біле..., ‘Ми глибоко переконані...’**“}.

Зокрема, аналізуючи політичну риторичку Джиммі Картера, можна переконатися, що у промовах президента не було особистісного начала. Дж. Картер намагався показати, що він – “один із народу” і йому властиво помилятися, а суб’єкт – аудиторія – може його коректувати. Проте американським виборцям таки вдалося побачити у Дж. Картері особистість із відсутністю лідерських рис, які повинні бути головними рисами глави держави. Наведемо кілька висловлень політика, які демонструють слабкий бік його промов: **“Although government has its limits and cannot solve all our problems...”**, **“Our party has not been perfect. We have made mistakes, and we have paid for them”**. Невпевненість політика в тому, що всі проблеми можна вирішити {**“cannot solve all our problems”**}, його переконання стосовно недосконалості власної партії {**“has not been perfect”, “made mistakes”**} можуть слугувати доказом “непрезидентського” характеру. Проте вважаємо, що така “чесність” та “приземленість” політика позитивно оцінена деякими виборцями як бажання “не підніматися” над своїм електоратом.

Президент Білл Клінтон спричинив своєю появою зміни в політичній риторичці США. Саме для його промов характерна егоцентричність, якої вони набувають за допомогою вживання займенника першої особи однини [5, с. 13]. Для підкріплення цієї гіпотези наведемо кілька прикладів: **“And I tell you it is our moral duty to turn this around”, “That is what we must do. That is what we must do. And I will work with you”, “I would like to say something to the paramilitary groups...”, “I want to say this to the militias and to others who believe this”, “I believe you have every right...”, “So I ask you to hear me now”, “I ask you never to forget that...”. Егоцентричність президента підкріплена персоналізованими / **tell you, I will work with you, I ask you to hear me now, I ask you never to forget that**. Зазвичай, особистісне начало є ознакою авторитету політика, яка межує з авторитарністю.**

Президент Джордж Буш часто використовує у зверненні до аудиторії займенник першої особи множини **“we”**, щоб продемонструвати рішучість та впевненість американської нації у власних діях. Дж. Горвас наводить приклад такого твердження американського президента: **“we wilt not fail”** (**“ми не програємо”**). Проте як глава держави Дж. Буш уживає займенник першої особи однини, демонструючи необхідні риси лідера країни: відповідальність та авторитет [6, р. 408]. І ось підтвердження цій тезі: **“I am confident they can achieve a new birth for their nation”, “I call upon them to build a practicing democracy”, “I’ve said in the past that nations are either with us or against us in the war on terror”, “So I challenge Israel to take concrete steps”**.

У статті **We the Government** Дебора Таннен наголошує на особливостях однієї з промов Дж. Кеннеді, який спонукав американців бути активними учасниками формування американської демократії. Він стверджував: **“Ask not what your country can do for you; ask what you can do for your country”** [8]. Дослідник наголошує на важливості використання президентом займенників **“you”** та **“your”**, що створює тісний зв’язок між громадянами та державою.

Д. Таннен наводить промову Б. Клінтона 1995 року, який, на її думку, неправильно

позиціонує уряд у його ставленні до народу. Презентуючи урядову програму медичного забезпечення, президент зазначив: **“We had people all over America coming up to me, or the first lady, or to Senator [Ted] Kennedy, saying, “Don’t let the government mess with my Medicare”**. Б. Клінтон демонструє, якою важливою є ця програма для громадян, використовуючи займенник **“ту”**, та наскільки невпевнено люди почуваються з урядом. Почуття недовіри простежує Д. Таннен, виявивши використаний президентом Клінтоном артикль **“the”** [8]. Означений артикль в англійській мові означає, що і мовець, і слухач знає, про кого йдеться. Д. Керрі використав займенники, щоб **“залатати тріщину”** між урядом та громадянами, тобто стати **“вашим президентом”**. Він стверджує, що відіграє роль **“your president”**, а уряд – **“your government”**.

Для сучасного політичного дискурсу використання дихотомічних категорій **“я–ми”** може сприяти успішному результату політичної кампанії. Саме політична промова є найвлучнішим жанром для використання цього протиставлення. Дж. Горвас проаналізував промову Дж. Буша в Конгресі, виголошену 21 вересня 2001 р., з погляду використання протиставлення **“я–ми”**. Вживання президентом США алюзивних протиставлень **“я–ми”** спрямоване на переконання аудиторії у правильності рішень, ухвалених ним. Після трагічних подій 11 вересня в усіх промовах американський президент поділяв аудиторію на дві групи: **“ми”**, тобто група, яка відстоює інтереси американського народу включно з президентом та його прибічниками, та **“ви”**, яка уособлює ворогів американського народу, а отже, й **“ворогів демократії”** [6, р. 407–408]. Існують різні види протиставлення **“я–ми”**. Один з них ототожнює весь американський народ з поняттям **“ми”**, а тоді зміщується до особистісного **“я”**. Наприклад, **“we will not fail”**, яке стосується майбутньої дії. Такі радикальні словосполучення переважно вживав Дж. Буш у майбутньому часі, і стосувалися вони боротьби з тероризмом. Використаний президентом займенник **“our”** спрямований на встановлення позитивних конотацій: **“our union”, “our country”, “our nation”, “our strengths”, “our courage”, “our resolve”, “our way of life”, “our freedom”, “our principles”**. Дж. Буш як національний лідер намагався бути авторитарним: **“I ask you”**. Президент показував радикальність своїх дій, використовуючи фрази **“will not forget”, “I will not rest”, “I will not relent”**. Серед інших персоналізованих висловлень Дж. Буша є такі: **“Tonight I will tell you where I stand, what I believe, and where I will lead this country in the next four years”, “I believe we have a moral responsibility to honor America’s seniors...”**. Промови президента майже завжди містили агресивні звернення до терористів (**“war on terrorism”, “every necessary weapon of war”, “to combat international terrorism”, “Axis of Evil”** (вісь зла, **“Axis”** – країни, що підтримували Німеччину під час Другої світової війни)).

Інше протиставлення **“ми–вони”** у промовах Дж. Буша стосується здебільшого американського народу та терористичних організацій, відповідно: **“we see “Al Qaeda”, “we will starve the terrorists”, “we condemn the Taliban”**. Президент США ототожнює з поняттям **“вони”** не лише терористичні організації, а й ті країни, які не підтримують Сполучених Штатів: **“either you are with us or you are with the terrorists”**.

Головними риторичними прийомами сучасного політичного дискурсу США є повтор, контраст, виділення ключових понять, протиставлення й метафоризація. Важливе місце в ньому посідає створення позитивної діяльності власної партії чи кандидата й негативне змалювання дій суперників. О. Фоменко зробила висновок, що ключовою

рису індивідуального стилю президентів США є егоцентричність [5, с. 7]. Проте зазначимо про збалансованість власного дискурсу американськими політиками. Вони чітко диференціюють ситуації, у яких доцільно стати “одним з народу”, використавши займенник “ми” (“we”), а в яких треба наголосити на особистих лідерських рисах, уживши займенник першої особи однини “я” (“I”).

Щодо українського політичного дискурсу, то опозиція “своє–чуже” є найпомітнішою в промовах В. Ющенка. Вона реалізується в протиставленні “я–ми” та демонструє домінування індивідуалізованого начала мовця. Українські політики використовують займенник першої особи множини “ми” для досягнення єдності нації. Адже питання національного єднання є ключовим у їхніх промовах. Проте, як і американські лідери, українці вживають займенник першої особи однини “я” в тих випадках, у яких необхідно продемонструвати риси, характерні для лідера держави: рішучість, відповідальність, цілеспрямованість (В. Ющенко: “Я хочу додати вам надії і спокою”, “Я знаю, що ми пройдемо випробування впевнено і, вірю, без втрат”, “Я вірю в мій народ, вірю в кожного з вас”). В. Ющенко також демонструє свої лідерські риси: “Я ваш Президент...”. Він вітає, поздоровляє від власного імені (Я бажую..., я вітаю...), коментує та аналізує події (Я поважаю слова ...). Як простежила Н. Кондратенко, український Президент у новорічному зверненні 2006 р. десять разів ужив займенник “я” і п’ять – займенник “ми”. Тобто промови В. Ющенка є егоцентричними та особистісно орієнтованими [2, с. 304]. Проте політика часто критикували за, начебто, надмірну персоніфікацію своїх посилів.

Президентська риторика України, як складова частина виборів, є екстремальною стосовно іміджів та висловлень, що виявляється у використанні біполярних мовних опозицій. Наприклад, “кримінальний авторитет” В. Януковича протиставляється “чистим рукам” В. Ющенка. Л. Павлюк досліджує також біполярність позитивних та негативних міфів стосовно кандидатів у президенти України. Наприклад, позитивні міфи про В. Ющенка такі: “надія для українських людей”, “демократичний вибір”, “борець з корупцією”, “гарант соціальних потреб”, негативні міфи – “зарубіжний агент”, “ворог російської мови”, “ворог східних та південних регіонів”. Позитивні міфи про В. Януковича – це “гарант стабільності”, “курс економічного розвитку”, “соціально-орієнтована економіка”, негативні міфи – “аморальна особистість”, “представник олігархів” [7, р. 144].

Інший негативний міф, який було приготовано командою В. Януковича стосовно “американської місії” В. Ющенка, – карикатурне зображення В. Ющенка в ролі дядька Сема, символа американців протягом Другої світової війни (“I want you for US army”). Наступний слоган підкріплював зображення: “Боснія і Герцеговина, Сербія, Косово, Ірак... Ви наступні”. Ще одна новоутворена лексема звучала як Бущенко (Буш+Ющенко) [7, р. 150–151]. Негативно було висвітлено В. Ющенка у книгах “Факт Ю” Андрія Дереди та “Ющенко – історія хвороби”, автором якої є О. Лань.

Отже, використання мовних дихотомій “я–ми”, “ми–вони” є дуже поширеним серед політикуму як США, так і України. Американцям також властиво застосовувати прямі мовленнєві акти, алюзію, ресемантизацію та лексикалізацію, тоді як для промов сучасних українських політиків характерна агресія мовних повідомлень, що виражається за допомогою використання вигаданих міфів про опонентів, негативно забарвленої алюзії, метафори, англіцизмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранов А. Н. Парламентские дебаты: традиции и новации. Советский политический язык: от ритуала к метафоре / А. Баранов, Е. Казакевич. – М. : Знание, 1991. – 64 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Наука убеждать: риторика).
2. Кондратенко Н. В. Новогоднее обращение как ритуальный жанр политического дискурса: макроструктурные компоненты и средства их выражения / Н. В. Кондратенко // Диалог 2007: труды междунар. конф. (Бекасово, 30 мая – 3 июня 2007 г.) – М., 2007. – С. 302–306.
3. Попова Н. М. Промови як жанр політичного дискурсу і вісь концептуального моделювання образу політика у свідомості громадян / Н. М. Попова // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 6. – С. 449–455.
4. Проблемы связности и цельности текста / Юрий Александрович Сорокин [и др.]; Ин-т языкознания АН СССР. – Киев : Гол., ред. Укр. Рад. Енциклопедії АН УРСР, 1982. – 147 с.
5. Фоменко О. С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. С. Фоменко. – К., 1998. – 18 с.
6. Horvath J. Critical discourse analysis of G.Bush / J. Horvath // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць. – Ужгород, 2008. – Вип. 6. – С. 406–412.
7. Pavlyuk L. Extreme Rhetoric in the 2004 Presidential Campaign. Images of Geopolitical and Regional Division / Lyudmyla Pavlyuk // Aspects of the Orange Revolution / [edited by Bohdan Herasymiw in collaboration with Oleh S.Ilnytzkyy]. – Stuttgart, 2007. – Vol. 2: Information and Manipulation Strategies in the 2004 Ukrainian Presidential Elections. – P. 141–170.
8. Tannen D. We the Government [Electronic resource] / Tannen Deborah // The American Prospect. – 2004. – N 8:15, August. – P. 34–35. – Режим доступу: http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-12876182_ITM.

Стаття надійшла до редколегії 10.02.2011

Прийнята до друку 19.04.2011

LINGUISTIC DICHOTOMIES IN POLITICAL DISCOURSE OF THE USA AND UKRAINE

Roman Pomirko, Iryna Butova

*The Ivan Franko National University of L'viv
(1, Universytets'ka st., L'viv, 79000)*

The article deals with lexical-semantic and stylistic peculiarities of American and Ukrainian political communication. It demonstrates common and distinct features of both countries political discourse, shows importance of communicative relations between a speaker and his/her recipients, as well as the role of bipolar myths in modern political communication.

Key words: political discourse, linguistic dichotomies, bipolar language oppositions, political myths.

ЯЗЫКОВЫЕ ДИХОТОМИИ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ США И УКРАИНЫ

Роман Помірко, Ірина Бутова

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)*

Исследовано лексико-семантический и синтактико-стилистический пространства политических коммуникаций США и Украины, продемонстрировано совместные и отличительные особенности в политическом дискурсе обоих государств, обосновано важность адресантно-адресатных отношений между реципиентами и вещателями, а также роль биполярных мифов в современной политической коммуникации.

Ключевые слова: политический дискурс, языковые дихотомии, биполярные языковые оппозиции, политические мифы.